

MUZEUM
ARCHEOLOGICZNE
ŚRODKOWEGO NADDRZA

w Zielonej Górze, z siedzibą w Świdnicy
ul. Długa 27, 66-008 Świdnica
tel. 68 327 31 13
e-mail: muzeum@muzeum-swidnica.org
www.muzeum-swidnica.org

Paweł Stachowiak

**Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w kościele pw. MB.
Częstochowskiej w Kalsku, gm. Sulechów, pow. zielonogórski.**

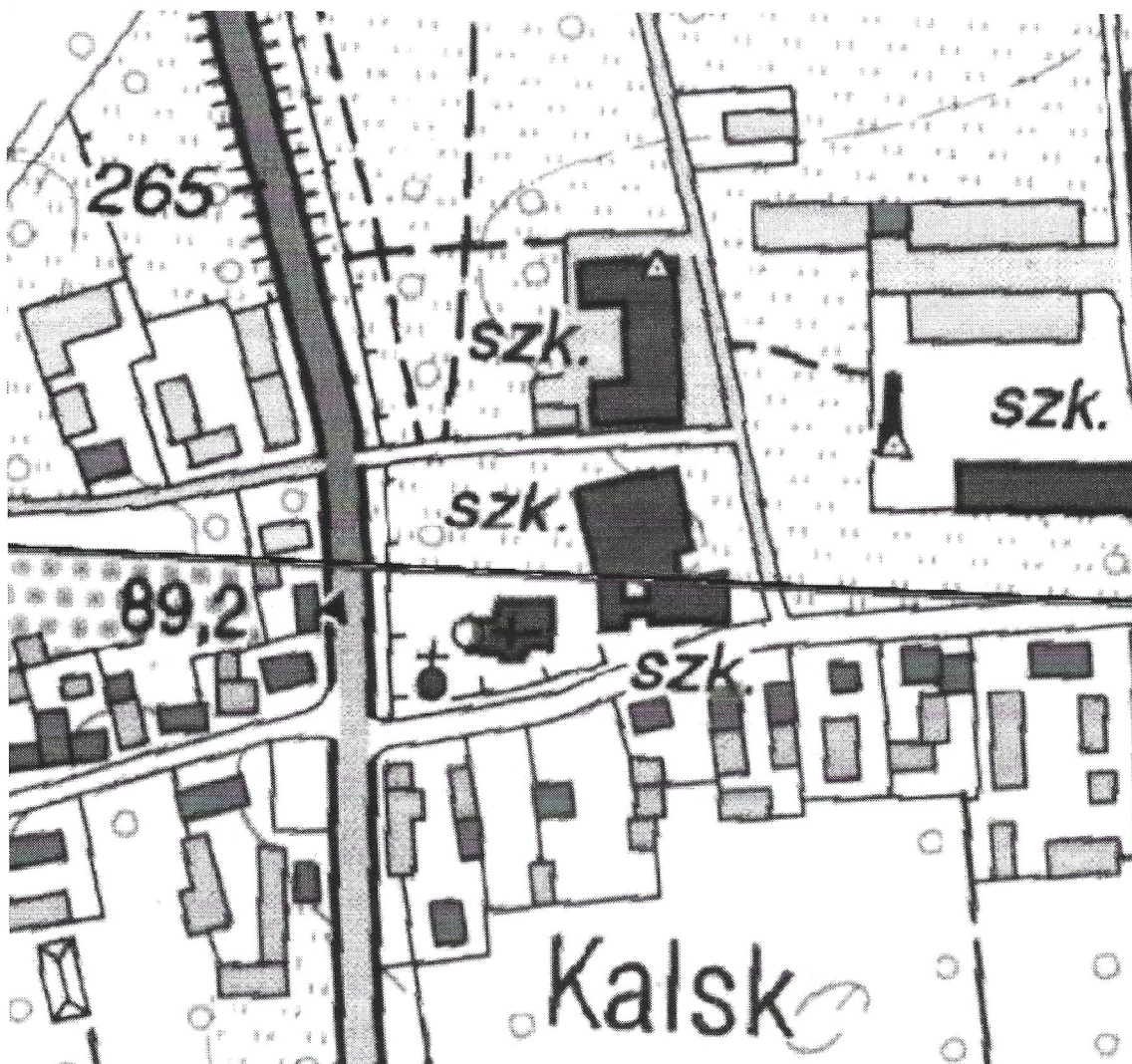
Świdnica 2019

Wszelkie prawa zastrzeżone

WSTĘP

W czerwcu 2019 roku, w kościele filialnym pw. MB. Częstochowskiej rozpoczęto prace remontowe polegające na usunięciu betonowej nawierzchni i ułożeniu nowej, ceglanej posadzki. Ze względu na zabytkowy charakter kościoła, który wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 206 decyzją z dnia 20 marca 1961 oraz 596 z 20 kwietnia 1963 roku, niezbędne były przy tym archeologiczne badania inwestycyjne. Pracami kierował autor niniejszego opracowania we współpracy z mgr Anną Sabak-Stachowiak

Kościół znajduje się w centralnej części wsi, około 150-200 metrów na południowy zachód od pałacu.

Ryc. 1 Kalsk, gm. Sulechów, pow. zielonogórski – lokalizacja kościoła

KOŚCIÓŁ

Najstarszym (i jednocześnie jedynym) dokumentem jest cegła w kształcie tarczy herbowej (po zachodniej stronie wieży) z datą 1521. W latach 1491 – 1543 właścicielami wsi były rody von Löben oraz von Möstig (G. Zerndt 1925, s. 42), dane fundatora budowy kościoła nie są jednak znane. Historia kościoła może być jednak dłuższa (A. Weist 1927, s. 26).

W dokumencie wystawionym przez papieża w Avinione w 1376 roku pojawia się parafia w Kalsku. Miejscowy pastor A. Weist przypuszczał, że starsza kaplica „wkomponowana” została w bryłę kościoła i jest nią zakrystia (A. Weist 1927, s. 26).

Znajdujący się do 1945 roku ołtarz wzniesiono w 1613 roku. Jego fundatorami byli Christop von Bornstädt i Tobias von Möstichen, właściciele "dużego" i "małego" majątku w Kalsku. Nie jest znane nazwisko artysty, który wykonał rzeźby. Obrazy i złocenia były dziełem Joachima Lichtenfels ze Świebodzina. W centralnej części ołtarza znajdowało się ukrzyżowanie Chrystusa, oprawione herbami i napisem: „nie może być większej pociechy na ziemi, nad którą często kontempluje ból Jezusa Chrystusa”. Dopełniały go drewniane przedstawienia Nawiedzenia Marii, Narodzin Chrystusa, Wizyty w Świątyni oraz Zmartwychwstania (A. Weist 1927, s. 26)

Przed ołtarzem znajdowała się kamienna chrzcielnica (w formie ośmiobocznej, na bokach ornament tarcz herbowych) nad którą w 1910 roku zbudowano baldachim. Samą chrzcielnicę zrekonstruowano na podstawie fragmentów odkrytych na podłodze w zakrystii (A. Weist 1927, s. 27)

Balustradę północno-wschodniej empory, zbudowano ok 1670 roku. Ozdobiono ją wizerunkami apostołów Piotra, Andrzeja, Jana, Jakuba, Filipa, Mateusza i Pawła, oddzielonych alegoriami wiary, nadziei, miłości, sprawiedliwości, mądrości i umiaru. W przeciwieństwie do dekoracji empory, ambona, która była dziełem cieśli z Sulechowa, oraz konfesjonał z 1722 roku przedstawiały się skromnie (A. Weist 1927, s. 27).

W kościele znajdowały się niegdyś trzy dzwony (śr. 0,94; 0,75; 0,65 m) odlane w roku 1852 w giserni Friedricha Gruhla w Klainwelka (F. Wollf 1920, s. 136).

Na początku XX wieku kościół znajdował się w bardzo złym stanie technicznym. W roku 1910 przeprowadzono jego kompleksowy remont. Największą zmianą było pomalowanie pseudo sklepienia w motyw chmur, pomiędzy które wkomponowano starochrześcijańskie symbole tj. siedem pieczęci, gołębica (A. Weist 1927, s. 27).

Ryc. 2 Kalsk, gm. Sulechów, pow. zielonogórski – wnętrze kościoła na karcie pocztowej (po roku 1910)

POSADZKA

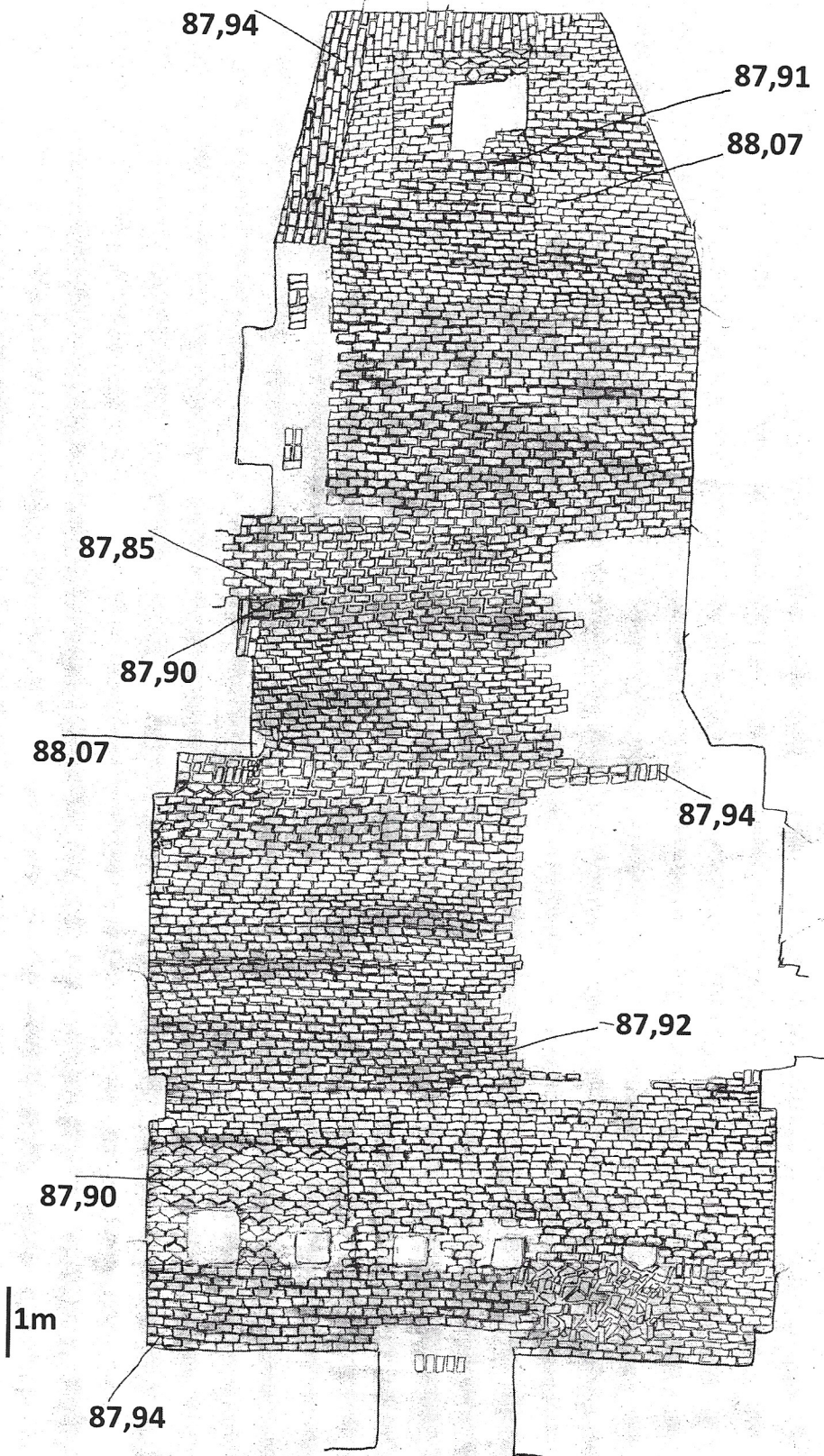
W nawie głównej posadzka ułożona była z prostokątnych cegieł o wymiarach 27,5X13,5X6 cm¹. Cegły te ułożone były w równoległych liniach, w układzie „na mijankę”, prostopadłe do osi kościoła. W południowej części, na powierzchni około 12 m² posadzka została rozebrana (najprawdopodobniej w trakcie remontu w późnych latach 50 XX wieku).

W pobliżu kruchty zaobserwowano posadzkę zbudowaną z naprzemiennie ułożonych trapezowatych (ceglanych) kształtek o wymiarach 26,5X13,5X8,5 cm. Z pewnością nie była to pierwotna funkcja użytego elementu². Pomimo dokładnych oględzin murów kościołek nie udało się odnaleźć podobnych kształtek. W tej części posadzki znajdowało się pięć zalanych wapnem otworów. Stanowią one ślady słupów dawnej empory. Przed ołtarzem widoczny był ślad zamurowanego zejścia do krypty. Widoczny był ślad jego naruszenia.

Posadzka ułożona została na warstwie żółtego, lekko zglinionego piasku. Brak śladów użycia zaprawy wapiennej. W jednym przypadku obluzowaną cegłę ustabilizowano żelaznym gwoździem.

1 Cegła użyta w murach świątyni ma inne wymiary: 28,5X14,5X8,5 cm

2 Wtórne użycie kształtek (ożebrowania) w posadzce znane jest z kościoła pw. Apostołów Piotra i Pawła w Sławsku pow. Sławno (P. Krajewski 1993).

Ryc. 3 Kalsk, gm. Sulechów, pow. zielonogórski –układ cegieł posadzki
(rys. A. Sabak-Stachowiak)

BIBLIOGRAFIA:

Krajewski P.

1993 *Interwencyjne badania archeologiczne w gotyckim kościele pw. św. Piotra i Pawła Apostołów w Sławski, gm. Sławno, woj słupskie, w 1992 roku*, Materiały zachodniopomorskie, t. XXXIX, s. 141-156.

Weist A.

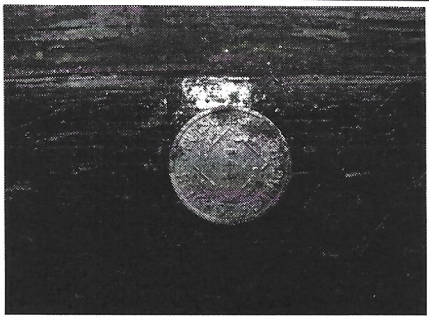
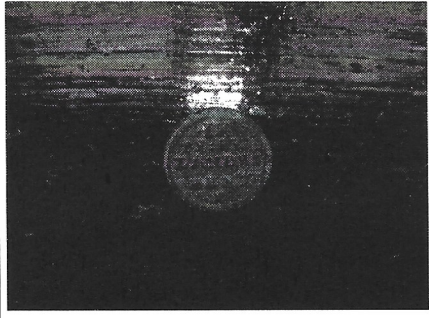
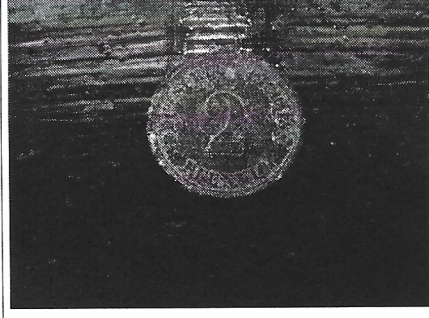

1927 *Die Kirche in Kalzig*, Heimatkalender der Kreist Züllichau Schwiebus, s. 24-26

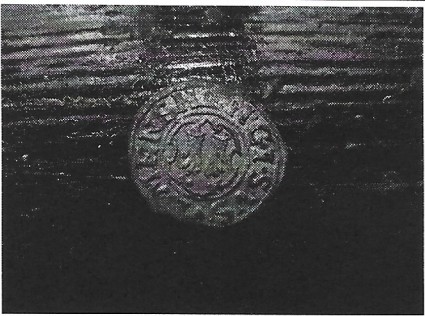
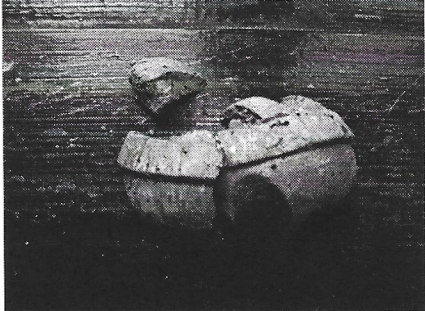
Wolf F.

1920 *Die Glocken der Provinz Brandenburg und ihre Gießer*, Berlin.

Zerndt G.

1925 *Abriss zur Heimatkunde des Kreises Züllichau-Schwiebus*, Schwiebus.

Nr inw.	Datowanie	Opis	Fotografia
1/2019	1936	Moneta o nominale 5 pfening	
2/2019	1676	Moneta II pfening, Brandenburgia, wielki elektor Fryderyk Wilhelm I	
3/2019	1870	Moneta o nominale 2 pfening	
4/2019	XVII w.	Szeląg koronny Jana Kazimierza.	
5/2019	XVII w.	Szeląg litewski Jana Kazimierza.	
6/2019	1653	Moneta II pfening, Brandenburgia, wielki elektor Fryderyk Wilhelm I	
7/2019	XVII w.	Szeląg ryski Karol Gustaw	
8/2019	XVII w.	Szeląg koronny Jana Kazimierza.	

9/2019	1618	Kippergrosch Braunschweig-Wolfenbüttel	
10/2019	XVIII w.	Grosz August Mocny	
11/2019	XVIII w.	6 pfening Prusy	
12/2019	XVIII w.	6 pfening Prusy	
13/2019	1696	groscher, Opole	
14/2019	1696	groscher, Opole	
15/2019	?	Sklepany guzik, stop miedzi, śr. 20 mm.	
16/2019	?	Guzik, stop miedzi, brak uszka, śr. 17 mm	
17/2019	1670	Groszer, Opole	
18/2019	2 poł. XVII w.	Groszel, Oleśnica	
19/2019	1652	petermengen (petermännchen), Trewir	
20/2019	Biskup Chur Jan IV (1601-1627)	brakteat	
21/2019	Biskup Chur Jan IV (1601-1627)	brakteat	
22/2019	Biskup Chur Jan IV (1601-1627)	brakteat	
23/2019	-	brakteat nierozpoznany	
24/2019	-	brakteat nierozpoznany	
25/2019	-	Fragment drewnianej ozdoby	

26/2019	-	Wykonane z brązu, ozdobne zakończenie pasa	
27/2019	XIX-XX wiek	Cynkowy anioła, ozdoba trumny. Wymiary 14X6 cm.	
28/2019	XVI wiek	Dwie cegły posadzkowe, ceramiczna kształtka, cegłą z muru.	